
ARTYKUŁY

„Studia Pastoralne” 2015, nr 11, s. 15-26

Ks. Ireneusz Celary
Uniwersytet Śląski
Wydział Teologiczny

RODZINA CHRZEŚCIJAŃSKA JAKO WSPÓLNOTA WIARY I EWANGELIZACJI W NAUCZANIU PAPIEŻA FRANCISZKA

Tematyka związana z ewangelizacją i przekazem wiary nie jest czymś nowym w dziejach chrześcijaństwa. Jej początki są związane z narodzinami Kościoła. Jednak w obecnych czasach zagadnienie to stało się szczególnie aktualne i doniosłe¹. Wyrazem tego są dokumenty Soboru Watykańskiego II (zob. DA 2; DM 6; DP; KDK 44) oraz wypowiedzi posoborowych papieży, zwłaszcza Pawła VI², Jana Pawła II³ i Benedykta XVI⁴. Również papież Franciszek wielokrotnie nawiązywał w swoich przemówieniach do tego zagadnienia⁵.

W pierwszej części artykułu przypomnimy pouczenia papieża Franciszka o ewangelizacyjnej misji Kościoła, by w częściach następnych przybliżyć aktualne wyzwania, stojące przed rodzinami chrześcijańskimi odnośnie do ich uczestnictwa w procesie przekazu wiary i ewangelizacji, także rolę rodziny jako wspólnoty wiary, realizującej misję ewangelizacyjną również formy tej misji.

¹ Zob. Franciszek, *Spójność między słowem a życiem. Homilia podczas Mszy św. (14 IV 2013)*, „L'Osservatore Romano” 34 (2013), nr 6, s. 18-19.

² Zob. Paweł VI, *Adhortacja apostolska o ewangelizacji w świecie współczesnym „Evangelii nuntiandi”*, nr 17-18, w: „Chrześcijanin w świecie” 8 (1976), [dalej: EN], nr 7, s. 20-56.

³ Por. Jana Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, Citta del Vaticano 1987, s. 10.

⁴ Zob. Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, Kraków 2010, [dalej: VD] nr 91.

⁵ Zob. H. Sobeczko, *Zagadnienia liturgiczne w pierwszym roku nauczania papieża Franciszka*, w: *Quid itaque Redemptoris nostri conspicuum fuit, in sacramenta transivit. Sakramenty w misterium Kościoła. Księga dedykowana Księdzu Profesorowi Czesławowi Krakowiakowi z okazji siedemdziesiątych urodzin*, red. B. Migut, Z. Głowacki, W. Pałęcki, Lublin 2014, s. 133-134.

EWANGELIZACYJNA MISJA KOŚCIOŁA

Franciszek w *Orędziu na światowy dzień misyjny* 2013 roku podkreślił, że głoszenie Ewangelii jest jednym z najważniejszych zadań Kościoła, także obecnie. Dzięki Ewangelii, która budzi wiarę w Syna Bożego, ludzie mogą dostąpić zbawienia. Jej proklamacja jest nierozłącznie związana z faktem bycia uczniem Chrystusa. Dlatego zakłada jego nieustanne zaangażowanie w misję Kościoła. Papież Franciszek, nawiązując do wypowiedzi Benedykta XVI z adhortacji apostoelskiej *Verbum Domini*, przypomniał, że „misyjny zapał jest wyraźnym znakiem dojrzałości wspólnoty kościelnej” (VD 95). Ta wspólnota jest wtedy „dojrzała”, gdy wyznaje wiarę i celebruje ją z radością podczas liturgii. Jej dojrzałość przejawia się także wtedy, gdy jej członkowie żyją miłością i głoszą bez wytchnienia słowo Boże. Dojrzały chrześcijanin potrafi wychodzić ze swego zamknięcia, aby nieść orędzie zbawienia na „peryferie” świata. Jest ono bowiem skierowane do wszystkich ludzi, przede wszystkim do tych, którzy jeszcze nie poznali Chrystusa.

Trwałość i rozwój wiary, zarówno na płaszczyźnie osobistej, jak też wspólnotowej, mierzy się gotowością jej przekazywania innym, zatem jej rozpowszechniania. A ta gotowość winna być realizowana w miłości i wyrażać się w świadectwie wobec ludzi spotykanych, lub dzielących z wierzącymi wspólną drogę życiową⁶.

Tę prawdę podkreślił już soborowy Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*. Uczynił to w kontekście misyjnego posłannictwa Ludu Bożego. Ten misyjny obowiązek ewangelizacji polega m.in. na poszerzaniu granic głoszonej wiary. Dotyczy on każdego ochrzczonego i każdej wspólnoty eklezjalnej. Takimi wspólnotami Ludu Bożego są nade wszystko wspólnoty diecezjalne i parafialne, ale także rodzinne. Realizowane w nich życie z wiary staje się świadectwem o Chrystusie. Ono może być pomocą dla innych do Jego poznania i umiłowania (DM 37).

Kościół współcześnie natrafia w swej misji ewangelizacyjnej na różne utrudnienia. Są to przede wszystkim trudności natury ideologicznej. Należą do nich m.in.: przesadne zaufanie do rozumu, odbierające umysłowi ludzkiemu wrażliwość na spotkanie z Objawieniem Bożym oraz z Boską transcendencją; przesadne podkreślanie podmiotowości osoby, co prowadzi do indywidualizmu i zamykania się na innych, a to z kolei skutkuje różnymi zniewoleniami, szczególnie u ludzi młodych, zwłaszcza hedonizmem, erotyzmem, alkoholizmem czy narkomanią. Upowszechnia się ateizm praktyczny i egzystencjalny. Ten zaś prowadzi do takiego sposobu życia, jakby Pana Boga nie było. Rozpad rodziny, wypaczenie sensu ludzkiej płciowości, także subiektywizacja wiary, prowadzą do częściowej i warunkowej przynależności do Kościoła, a nie rzadko wprost do sekt lub

⁶ Por. Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 2013*, „L'Osservatore Romano” 34 (2013), nr 8-9, s. 10-11.

niewiary⁷. Ale one nie mogą gasić entuzjazmu w przekazywaniu wiary współczesnemu człowiekowi⁸.

Podczas spotkania z uczestnikami sesji plenarnej *Papieskiej Rady ds. Rodziny*, w dniu 25 października 2013 roku, Franciszek pouczał z mocą członków tego gremium, żeby mieli jasność, iż w dzisiejszym zsekularyzowanym świecie uczenie się Ewangelii dokonuje się nade wszystko w rodzinie⁹. W niej, zwłaszcza ludzie młodzi, doświadczają wiary w Boga w relacjach z rodzicami i dziadkami. W tym klimacie rodzi się wzajemne zaufanie i głęboka wolność. One są drogą ku świętości. „Dobra nowina rodziny”, zdaniem Franciszka, posiada bardzo ważne, wprost niezastąpione, znaczenie w formacji ewangelizacyjnej wszystkich członków domowego Kościoła. W tej wspólnotcie wiara jest przekazywana na zasadzie egzystencjalnych doświadczeń, które kształtują rodzinną codzienność. Tak uformowani ewangelizatorzy będą potrafili przez świadectwo swojego życia przekazywać orędzie zbawienia innym ludziom.

Rodzina jako Kościół domowy jest znakiem obecności Chrystusa. To dzięki Niemu wszystkie rodziny chrześcijańskie są w stanie żyć Ewangelią. One oświecone Ewangelią i przeżywające piękno małżeństwa i powołania rodzicielskiego mogą być nie tylko wzorem, ale także wsparciem dla rodzin znajdujących się w trudnościach. Rodziny Bogiem silne są realną pomocą także dla ludzi zmuszonych do opuszczenia swojej ojczyzny, rodzin rozbitych, ludzi bez domu i pracy czy z tak wielu względów cierpiących, również dla małżonków, przeżywających kryzysy, a również dla tych małżonków, którzy przeżywają dramat rozdzielenia¹⁰.

UDZIAŁ RODZIN CHRZEŚCIJAŃSKICH W EWANGELIZACJI

Odpowiedzialność za dzieło ewangelizacji spoczywa na całym Ludzie Bożym, a w nim także na małżeństwie i rodzinie¹¹. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, wskazując na rolę rodziny chrześcijańskiej w procesie ewangeli-

⁷ Zob. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Pastores dabo vobis” o formacji kapłanów we współczesnym świecie* (25.03.1992), Wrocław 1992, nr 14-19.

⁸ Por. XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej, Instrumentum laboris*, Rzym 2012, nr 95; A. J. Sobczyk, *Duchowość misyjna formą głoszenia Ewangelii dzisiaj na podstawie Ewangelii gaudium papieża Franciszka*, „Teologia i Moralność” (2014), nr 1, s. 255-257.

⁹ Na niezastąpioną rolę rodziny w dziele ewangelizacji wskazywał już wcześniej Jan Paweł II – zob. Ł. Idem, *Ewangelizacja w rodzinie chrześcijańskiej w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Gdańskie” t. 20 (2007), s. 275-276.

¹⁰ Por. Franciszek, *W rodzinie uczymy się kochać i bronić życia. Audiencja dla uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Rodziny (25 X 2013)*, „L'Osservatore Romano” 34 (2013), nr 12, s. 27-28.

¹¹ Por. A. Drożdż, *Bogactwo duchowe – nędza kapłanów w nauczaniu papieża Franciszka*, w: *Gratias agamus Domino Deo Nostro. Księga honorowa dedykowana Księdzu Jerzemu Palińskiemu Rektorowi Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach w latach 2006–2013*, red. M. Panek, J. Wilk, Katowice 2014, s. 52-53; Z. Zarembki, *Ewangelizacja w rodzinie przez świadectwo życia chrześcijańskiego*, w: *Świadectwo w służbie ewangelizacji*, red. W. Przygoda,

zacji, zwraca uwagę na to, że „ewangelizacja, to znaczy głoszenie Chrystusa dokonywane zarówno świadectwem życia, jak i słowem, nabiera swoistego charakteru i szczególnej skuteczności przez to, że dokonuje się w zwykłych warunkach właściwych światu” (KK 35). W ten sposób ojcowie Soboru Watykańskiego II przypomnieli rodzinom chrześcijańskim, że Chrystus przychodzi do nich w ich codziennych wydarzeniach, problemach, trudnościach i sprawach życiowych. Przez nie objawia im, w każdej sytuacji, w jakiej się znajdują, wymagania odnoszące się do uczestnictwa w miłości Chrystusa do Kościoła¹².

Realizacja zadań ewangelizacyjnych, wynikających z natury rodziny chrześcijańskiej, jest na przełomie XX i XXI wieku wyzwaniem niełatwym. Dokonują się bowiem w świecie dynamiczne zmiany obyczajowe, ekonomiczne i cywilizacyjne. One nabrały współcześnie szczególnego przyspieszenia. Mają również wpływ na kształtowanie się obrazu małżeństwa i rodziny, a co za tym idzie także postaw religijnych i moralnych ich członków. Niejednokrotnie jest to wpływ negatywny, powodujący regres, zamiast osobowego rozwoju¹³. Zwrócił na to uwagę Jan Paweł II, podkreślając w *Liście do rodzin*, że „rodzina znajduje się pośrodku wielkiego zmagania pomiędzy dobrem a złem, między życiem a śmiercią, między miłością a wszystkim, co jest jej przeciwieństwem”¹⁴.

Papież Franciszek o znaczeniu rodziny pisał w encyklice *Lumen fidei*¹⁵. Podkreślił, że jest ona środowiskiem wiary i ewangelizacji. Zwrócił uwagę, że rosnąca świadomość Kościoła w tej sprawie jest obecnie konfrontowana, przynajmniej w zachodnim kontekście kulturowym i społecznym, z kwestionowaniem biblijnego modelu rodziny, także jej wychowawczej i społecznej roli¹⁶. Współczesna rodzina podlega obecnie znaczącym przeobrażeniom. Zmienia się jej sposób społecznego funkcjonowania. Zmieniają się warunki życia oraz przepisy prawne związane z jej istnieniem i rozwojem. Papież broni tradycyjnego obrazu rodziny. Zwraca też uwagę, że ten obraz jest deformowany z przyczyn światopoglądowych i politycznych. Są podejmowane próby redefinicji małżeństwa i rodziny.

Zjawiska społeczne, ekonomiczne, polityczne i kulturowo-swiatopoglądowe wpływają na zmianę sytuacji rodziny we współczesnych krajach zachodnich. Chrześcijański punkt widzenia uwzględnia tę rzeczywistość. Analizuje przyczyny i przejawy tych procesów. Podkreśla jednak z mocą, że małżeństwo chrześcijańskie i chrześcijańska rodzina są formami życia, które gwarantują osobowy rozwój

Lublin 2012, s. 165; A. Skreczko, *Kościelna pomoc rodzicom w wychowaniu ich dzieci w wierze, w: Duszpasterstwo wobec kryzysu wiary*, red. W. Przyczyna, K. Święs, Lublin 2013, s. 265-268.

¹² Por. S. Stefanek, *Specyfika ewangelizacji w środowisku rodziny chrześcijańskiej*, w: *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, red. W. Przygoda, E. Robek, Sandomierz 2011, s. 110-119.

¹³ Por. W. Piwowarski, *Socjologia religii*, Lublin 2000, s. 341.

¹⁴ Por. Jan Paweł II, *List do rodzin z okazji Roku Rodziny „Gratissimam sane”*, Warszawa 1994, nr 23.

¹⁵ Zob. Franciszek, *Encyklika o wierze „Lumen fidei”*, Kraków 2013 [dalej: LF].

¹⁶ Zob. W. Śmigiel, *Jak głosić Chrystusa w dobie nowej ewangelizacji?* „Rocznik Teologii Katolickiej” t. 13(2014), s. 160-162.

człowieka. Są środowiskami wychowawczymi. Są nośnikami wiary religijnej, ponieważ są „domowym Kościołem” (LF 52-53)¹⁷.

W swoim pasterskim nauczaniu Franciszek zachęca wszystkich wierzących w Chrystusa Zbawiciela, by trwali przy Nim, mimo trudnych dla rodziny czasów. Rodziny nie przestały być podstawową komórką społeczeństwa. Są też stale otaczane szczególną troską ze strony Kościoła. Papież, otwierając 20 lutego 2014 roku konsystorz kardynałów, powiedział, że rodzina stanowi w świecie „jakby odbicie Trójjedynego Boga”, choć przyznał, że jest ona „dziś lekceważona i krzywdzona”. A przecież „jest ona niezbędną dla życia świata, dla przyszłości ludzkości”¹⁸.

Do tej problematyki nawiązał papież podczas audiencji dla biskupów polskich, przybyłych do Rzymu z wizytą „ad limina”. W dniu 7 lutego 2014 roku powiedział pasterzom z Polski, że rodzina winna być jednym z głównych priorytetów duszpasterstwa Kościoła w XXI wieku. Przypomnił, że rodzina jest miejscem, „gdzie człowiek uczy się współżycia w różnorodności i przynależności do innych oraz gdzie rodzice przekazują dzieciom wiarę”¹⁹.

Papież ma pełną świadomość powagi narastającego kryzysu wielu rodzin we współczesnym świecie. Zauważył, że „dziś małżeństwo często jest uważane za jakąś formę uczuciowej gratyfikacji, którą można ustanowić w jakikolwiek sposób oraz zmienić zależnie od wrażliwości każdego”. Jego zdaniem, „niestety wizja ta ma również wpływ na mentalność chrześcijan, powodując łatwość uciekania się do rozwodu lub faktycznej separacji”. Zachęcił polskich duszpasterzy do zastanowienia się, w jaki sposób można pomóc dziś rodzinom, zwłaszcza tym, które żyją w sytuacji rozwodu lub separacji, aby nie czuły się wykluczone z Bożego miłosierdzia, z braterskiej miłości innych chrześcijan i z troski Kościoła o ich zbawienie”²⁰.

W posynodalnej adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* Franciszek zauważył, że zsekularyzowane peryferia wiary chrześcijańskiej nie są gdzieś, w jakichś dalekich krajach. One są blisko nas, wokół nas, często także w nas. Z tego względu cały Kościół potrzebuje moralnego nawrócenia oraz misyjnego zapału. Nie można poprzestawać na czysto teoretycznym głoszeniu Ewangelii, ale głosić orędzie zbawienia pośród rzeczywistych problemów ludzi. Ewangelia bowiem jest adekwatną odpowiedzią na te problemy. Zawiera bowiem niezmienną Bożą prawdę²¹.

Współczesny kryzys wiary doprowadził do kryzysu małżeństwa i rodziny. W następstwie tego kryzysu rodzice dość często nie są wychowawcami w wierze swoich dzieci. Nastąpiło przez to przerwanie przekazu wiary dzieciom przez ro-

¹⁷ Zob. D. Lipiec, *Eklezjologiczne podstawy przekazu wiary chrześcijańskiej*, w: *Duszpasterstwo wobec kryzysu...*, s. 188.

¹⁸ Franciszek, *Duszpasterstwo odważne i pełne miłości. Nadzwyczajny Konsystorz Kardynałów poświęcony rodzinie*, „L'Osservatore Romano” 35 (2014), nr 3-4, s. 22.

¹⁹ Por. W. Przygoda, *Preewangelizacja – ekstrawagancja czy pastoralna konieczność?* w: *Peryferia wiary wyzwaniem dla Kościoła*, red. W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2015, s. 20.

²⁰ Franciszek, *Boże miłosierdzie nie wyklucza nikogo. Audiencja dla polskich biskupów przybyłych z wizytą ad limina Apostolorum*, „L'Osservatore Romano” 35 (2014), nr 2, s. 27-29.

²¹ Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*, Libreria Editrice Vaticana 2013, [dalej: EG], nr 20; zob. H. Sobeczko, *Zagadnienia liturgiczne...*, s. 132.

dziców. A przecież tylko silna wiara może stanowić skuteczną zaporę dla różnych propozycji czy tendencji kulturowych, które osłabiają rodzinę i małżeństwo. Papież ma pełną świadomość, że współczesna „rodzina przechodzi głęboki kryzys kulturowy, podobnie jak wszystkie wspólnoty oraz więzi społeczne. W przypadku rodziny kruchość więzi staje się szczególnie poważna, ponieważ chodzi o podstawową komórkę społeczeństwa, o miejsce, w którym człowiek uczy się współżycia w różnorodności i przynależności do innych oraz w którym rodzice przekazują dzieciom wiarę. Istnieje tendencja, by widzieć małżeństwo jako więź opartą wyłącznie na uczuciowej gratyfikacji; więź, którą można ustanowić w jakikolwiek sposób oraz zmienić zależnie od wrażliwości każdego. Jednakże nieodzowny wkład małżeństwa w życie społeczne przekracza poziom uczuciowości i potrzeb danej pary” (EG 66).

Franciszek demaskuje w *Evangelii gaudium* postmodernizm i zglobalizowany indywidualizm jako przyczyny deformacji więzi rodzinnych. Potrzeba dziś takiego duszpasterstwa, które będzie lepiej pokazywać rodzinom, że relacja z Bogiem ma charakter komunii, wspólnoty miłości. Ona uzdrowia i umacnia więzi międzyludzkie (EG 67)²². Papież przypomina, że Bóg kocha wszystkie rodziny, mimo wielu ran i podziałów, które się w nich dokonały. Te rodziny ciągle mają szansę na odrodzenie. Ten proces dokonuje się przez pogłębianie swojej duchowości i ewangelizacyjnego zaangażowania. Odrodzone rodziny na wzór Kościoła-Matki staną się na nowo miejscami pierwszej formacji religijnej dla swoich dzieci (EG 139)²³.

PRZEKAZ WIARY W RODZINIE

Zadanie głoszenia wiary nie jest zarezerwowane jedynie dla nielicznych przedstawicieli laikatu. Podmiotem przekazu wiary są wszyscy ochrzczeni²⁴. W dokumencie z Aparecidy z 2007 roku, na redakcję którego niebagatelny wpływ miał także kard. Jorge Mario Bergoglio, obecny papież Franciszek, czytamy, że: „W naszym Kościele musimy umożliwić wszystkim wiernym «osobiste spotkanie z Chrystusem», głębokie i intensywne doświadczenie religijne, głoszenie kerygmatyczne oraz osobiste świadectwo nawrócenia i zmiany całego życia”²⁵. Według biskupów z Ameryki Łacińskiej, Kościół nie może zaniedbywać swej działalności ewan-

²² Zob. Franciszek, *Papież do synodu: Kościół nie lęka się wielkich wyzwań współczesności*, „Wiadomości KAI”, 26.10.2014, nr 43, s. 6-7; W. Przygoda, *Preewangelizacja – ekstrawagancja...*, s. 20 i 35.

²³ Por. W. Szlachetka, *Czy wiosna Kościoła jest możliwa? Diakonijny model parafialnych rad duszpasterskich*, w: *Peryferia wiary...*, s. 168.

²⁴ Por. J. Krajczyński, *Wychowanie dzieci i młodzieży w świetle posoborowych dokumentów Stolicy Apostolskiej i Konferencji episkopatu Polski. Studium kanoniczno-pastoralne*, Płock 2002, s. 35-40.

²⁵ Aparecida, *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w nim życie. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy*, Gubin 2014, nr 226.

gelizacyjnej, ale powinien otwierać się na coraz to nowych współpracowników, którzy będą wspierać go w tej misji²⁶.

Wśród katolików świeckich szczególną rolę, jako podmiot przekazu wiary, spełnia rodzina. Dlatego papież Franciszek do grona współpracowników Kościoła w dziele przekazu wiary zaprasza wszystkich rodziców chrześcijańskich²⁷. W ten sposób potwierdza on tradycyjne nauczanie kościelne na temat rodziny²⁸. Dowartościowuje też rodzinę jako pierwsze środowisko, w którym rodzi się i umacnia wiara²⁹. Rodzice powinni troszczyć się o wszechstronny rozwój swoich dzieci już od najmłodszych lat. Mają ich swoim przykładem nauczyć relacji z Bogiem. Modlitwa dziecka, a z czasem jego życie sakramentalne, stanie się źródłem radości płynącej od Chrystusa Zbawiciela. Tej radości będą doświadczać w klimacie wiary. Rodzice stają się skutecznymi nauczycielami wiary, jeśli potrafią być jej świadkami. Owocnie pokazują swoim dzieciom to, czym sami żyją w codzienności. Świadcstwo życia prawdziwie chrześcijańskiego jest istotnym warunkiem autentycznej ewangelizacji i apostołstwa³⁰.

²⁶ Por. Franciszek, *Nie należy ignorować „rewolucji czułości”, która spowodowała wciele nie Słowa. Spotkanie z członkami komitetu koordynacyjnego CELAM, „L'Osservatore Romano”* 34 (2013), nr 8-9, s. 27-28.

²⁷ Nawiązał do znaczenia wspólnoty rodzinnej w przekazywaniu religijnej tradycji w Izraelu. Trwanie wiary Izraela, pośród różnych okoliczności życia narodu wybranego, było bowiem możliwe właśnie dlatego, że z pokolenia na pokolenie w rodzinach żydowskich przekazywano opowiadanie o wielkich dziełach Bożych (Por. LF 12). Bezpośrednią kontynuacją przekazywania wiary w rodzinach żydowskich jest wiara wyznawana w rodzinach chrześcijańskich. Jest tak, ponieważ wiara dla chrześcijan, podobnie jak dla Izraelitów, nie jest sprawą prywatną, lecz rodzi się z jej publicznego głoszenia, słuchania i przekazywania przez pokolenia (Por. Rz 10,14.17) (LF 22). To przekazywanie jest – jak zauważa Franciszek – nieprzerwanym łańcuchem świadectw, dzięki którym Kościół żyje i jest ten sam w każdym miejscu i w każdym czasie (LF 38-39). Istotną rolę w tym łańcuchu świadectw odgrywa wspólnota rodzinna. W tradycji chrześcijańskiej wyraża się to już od samego początku życia wiary małego dziecka, kiedy w jego imieniu wiarę wyznają rodzice i chrzestni, zobowiązując się do jej przekazywania ochrzczoneму dziecku przez osobiste świadectwo życia, a w ten sposób do prowadzenia go do Boga (Por. LF 43); Zob. H. Sławiński, *Oryginalne ujęcie kwestii wiary w encyklice papieża Franciszka „Lumen fidei”*, „Polonia Sacra” 17 (2013), nr 2, s. 101-102.

²⁸ Tradycyjne nauczanie Kościoła o wspólnotcie rodzinnej podkreśla, że jej fundamentem jest małżeństwo mężczyzny i kobiety. Rodzina jest też niezbędnym środowiskiem rozwoju i uformowania wiary oraz odnalezienia przez młodych ludzi swojego własnego miejsca we wspólnotcie Kościoła. Por. M. Składanowski, *Nowe formy życia rodzinnego jako środowisko wiary? Stanowisko encykliki „Lumen fidei” w świetle najnowszego dokumentu Kościoła Ewangelickiego w Niemczech (EKD), „Studia Oecumenica”* t. 13 (2013), s. 195; zob. P. Poręba, *Wychowanie religijne w rodzinie, w: Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Kraków 2010, s. 99; R. Kantor, *Powołanie rodziny XXI wieku*, „Studia nad Rodziną” 13 (2009), nr 1-2, s. 48.

²⁹ Pisał już o tym wcześniej Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio*. Jego zdaniem, być „pierwszymi”, tzn. tymi, którzy będą kłaść konieczne fundamenty, na których inni mogą budować, a bez których jest to trudne, czasami wręcz niemożliwe (Por. FC 53). Zob. Rada ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski, *Służby prawdzie o małżeństwie i rodzinie*, Warszawa 2009, s. 128.

³⁰ Por. M. Kluz, *Wiara w życiu i postawie moralnej człowieka w świetle encykliki „Lumen fidei” papieża Franciszka*, „Polonia Sacra” 17 (2013), nr 2, s. 127-128.

Przykład rodziców uczy dzieci wierności przykazaniom Bożym. Rodzina, jako Kościół domowy, jest naturalną³¹ i podstawową szkołą wiary³². „Dlatego jest ważne, aby rodzice dbali o wspólne praktykowanie wiary w rodzinie i towarzyszyli dojrzwaniu wiary dzieci” (LF 53). Rodzina jest „pierwszym środowiskiem, w którym wiara oświeca miasto ludzi” (LF 52). Wiara jest osobowym spotkaniem z Bogiem jako Osobą. Nadaje ona ludzkiemu życiu właściwe wymiary, sens i znaczenie, ustala istotną skalę wartości. W najgłębszej swej istocie jest czynnikiem kształtującym i dynamizującym życie. Dokonując bowiem wewnętrznej przemiany osoby oraz kształtując wspólnotę Kościoła, staje się ona szkołą prawdziwie chrześcijańskiego życia moralnego, znaczonego postawami i zachowaniem człowieka. Tylko taka wiara, pielęgnowana od dzieciństwa w rodzinie, stanowić może centrum własnej egzystencji, a tym samym oddziaływać na życie, wynosząc je na wysoki poziom moralny. I tylko taka wiara prowadzi do postawy nadziei³³.

Papież Franciszek przypomina, że rodzice chrześcijańscy, na podstawie przyjętego chrztu oraz chrztu ich dziecka, włączeni są w misterium paschy Chrystusa oraz w wielką rodzinę chrześcijańską, jaką jest Kościół i wraz z nim mają pełnić zbawczą misję przekazaną mu przez Chrystusa. Papież uczynił to podczas spotkania z biskupami Brazylii, w dniu 27 lipca 2013 roku³⁴. Tłumaczył, że stąd wywodzi się konieczność wychowania i stałej formacji dzieci w wierze i życiu chrześcijańskim³⁵. Dzieci powinny doświadczać w życiu rodzinnym nie tyle jakiegoś chwilowego, płytkiego zadowolenia, pogodnej atmosfery i dobrego samo-

³¹ Małżeństwo i rodzina różnią się od pozostałych instytucji społecznych tym, że posiadają szczególnie charakter, niepowtarzalność i oryginalność. Rodzina chrześcijańska stanowi owoc odkupieńczego aktu Jezusa. Posłuszeństwo zasadom Ewangelii jest „wprzęgnięte w całe życie rodzinne, duchową atmosferę rodzinną”, co jest pozytywnie „odbierane przez dzieci w sposób naturalny, zrozumiały, niebudzący przedwczesnych zainteresowań”. Dziecku należy stworzyć odpowiednie warunki w środowisku rodzinnym i szkolnym, aby przekonało się, że wytrwanie w miłości do Boga i bliźniego jest źródłem wytrwania w radości chrześcijańskiej. Por. E. Jankiewicz, *Wychowanie do czystości w rodzinie*, w: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego, *Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice 1993, s. 189.

³² Podkreślając rolę rodziny w procesie przekazu wiary, encyklika *Lumen fidei* potwierdza także wyrażane w różnej formie wielokrotnie jej znaczenie nie tylko w wymiarze społecznym, lecz również religijnym. To stanowisko jest także motywem, dla którego Kościół katolicki sam angażuje się w obronę trwałości rodziny oraz w działalność zmierzającą do zapewnienia wszystkim rodzinom właściwego miejsca w życiu społecznym, w tym również do ich ochrony ze strony różnych struktur politycznych i ekonomicznych [uwaga Autora].

³³ Por. Franciszek, *Rodzina Boża. Audiencja generalna (27.05.2013)*, „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 34 (2013), nr 5, s. 50; S. Jaśkiewicz, *Żywe pragnienie Boga według papieża Franciszka*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 33 (2014), nr 1, s. 95 (95-108).

³⁴ Por. Franciszek, *Duszpasterstwo to realizowanie macierzyństwa Kościoła. Spotkanie z Episkopatem Brazylii (27.07.2013)*, „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 34 (2013) nr 10, s. 22.

³⁵ Por. A. Sarmiento, *Małżeństwo chrześcijańskie. Podręcznik teologii małżeństwa i rodziny*, Kraków 2002, s. 430-431; zob. J. Szulist, *Dialog wyznacznikiem relacji we wspólnotie politycznej w kontekście nauczania papieża Franciszka*, „Studia Gdańskie” t. 35 (2014), s. 1131-114.

poczucia, ale radości głębszej, duchowej, ewangelicznej. Istnienie rodziny silnej, trwałej i ewangelizującej jest możliwe na fundamencie sakramentu małżeństwa³⁶.

Franciszek w swym nauczaniu potwierdza z mocą, że rodzina jest oparta na nierozzerwalnym małżeństwie mężczyzny i kobiety. Jego owocem są dzieci. Samych małżonków wspomaga wiara. Oni dzięki wierze są w stanie odkryć dzieła Boże we własnym życiu, a przez przykład życia dawać świadectwo swoim dzieciom. One zaś, kiedy dorastają same, stają się głosicielami Chrystusa w swoich środowiskach, zwłaszcza w szkole czy w miejscu zamieszkania.

Papież podkreśla, że rodziny mają obowiązek wspólnego praktykowania wiary. Rodzice mają wspomagać dojrzewanie wiary swoich dzieci, zwłaszcza w trudnych dla nich okresach życia (LF 52-53). Tak ukształtowana w rodzinie wiara „nie jest ucieczką dla ludzi mało odważnych, lecz poszerzaniem przestrzeni życia. Pozwala ona odkryć wielkie wezwanie, powołanie do miłości, i daje pewność, że ta miłość jest godna zaufania, że warto się jej powierzyć, ponieważ jej fundamentem jest wierność Boga, mocniejsza od wszystkich naszych słabości” (LF 53)³⁷.

Członkowie rodziny powinni również obdarowywać się wzajemną miłością. To pogłębia wiarę i rodzi radość³⁸. Miłość macierzyńska i ojcowska w rodzinie jest autentyczna wtedy, gdy jest przeniknięta bezinteresownością, ofiarnością i służbą. Rodząca się w takiej atmosferze radość jest radością każdego z jej członków. Dramatem rodziny byłoby przeżywanie własnej radości, gdy inni członkowie rodziny przeżywają smutek. Niestety, tego rodzaju dysharmonia zdarza się, gdy brakuje autentycznej wierności zasadom Ewangelii³⁹.

FORMY EWANGELIZACYJNE W RODZINIE

Życie rodziny chrześcijańskiej tylko wtedy stanowi autentyczne apostołstwo najwyższej rangi, gdy jest przeniknięte duchem Ewangelii⁴⁰. Działalność apostołska jest

³⁶ Por. M. Składanowski, *Nowe formy życia rodzinnego...*, s. 196-197.

³⁷ Zob. Franciszek, *Homilia wygłoszona podczas Mszy św. inauguracyjnej pontyfikatu (19.03.2013)*, w: Papież Franciszek kard. Jorge Mario Bergoglio, *Chciałbym Kościoła ubogiego dla ubogich*, Kraków 2013, s. 105.

³⁸ Papież Franciszek w *Lumen fidei*, mówiąc o więzi między rodziną a wiarą, napisał: „Spotkanie z Chrystusem, pozwolenie, by nas ujęła i prowadziła Jego miłość, poszerza horyzont życia, daje mu mocną nadzieję, która nie zawodzi. Wiara nie jest ucieczką dla ludzi mało odważnych, lecz poszerzaniem przestrzeni życia. Pozwala ona odkryć wielkie wezwanie, powołanie do miłości, i daje pewność, że ta miłość jest godna zaufania, że warto się jej powierzyć, ponieważ jej fundamentem jest wierność Boga, mocniejsza od wszystkich naszych słabości” (LF 53)”; zob. Franciszek, *W historii miłości. Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty*, „L'Osservatore Romano” 34 (2013), nr 6, s. 28-29.

³⁹ Por. H. Szmulewicz, *Pilne zadanie uczniów Chrystusa: Głosić radość Ewangelii we współczesnym świecie*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 33 (2014), nr 1, s. 144-145; H. Sobeczko, *Zagadnienia liturgiczne...*, s. 138.

⁴⁰ Zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II głoszenie Ewangelii musi znaleźć swe odzwierciedlenie przede wszystkim w codziennym życiu rodziny, w świadectwie wiary, które jest przejawem jej funkcji nauczycielskiej. Świadectwo to powinno dotyczyć najpierw najbliższych, a później oddziaływać także na otoczenie. Rodzina powinna stawać się więc szkołą praktycznego apostołstwa (Por. DA 30), zarówno zewnętrznego, jak i wewnętrznego. To apostołskie posłannictwo

również określana terminem „ewangelizacja”⁴¹. W ewangelizacji chodzi o głoszenie słowa Bożego. W potocznym użyciu pojęcie „ewangelizacja” staje się stopniowo wyrażeniem równoznacznym z apostołstwem. Zarówno ewangelizacja, jak i apostołstwo są nierozłącznie związane z życiem chrześcijańskim i polegają na przepajaniu świata prawdą i łaską Chrystusa (EN 51)⁴².

W liście apostołskim *Novo millennio ineunte* papież Jan Paweł II zwrócił uwagę m.in. na to, że ewangelizacja jest obowiązkiem całego Ludu Bożego oraz każdego z jego członków, zgodnie z ich charyzmatem. Świadcstwo wiary małżeństw i rodzin, Kościołów domowych, ma być przeniknięte radością. Jej brak w głoszeniu orędzia zbawienia, nawet jeżeli jest ono poprawne, grozi niezrozumieniem. Staje się morzem słów, a nie dzieleniem się radością spotkania Chrystusa i trwania w przyjaźni z Nim (FC 15)⁴³. Podejmowanie radosnego apostołatu przez rodzinę chrześcijańską staje się skutecznym sposobem zapobiegania ochładzaniu klimatu wiary i laicyzacji⁴⁴ oraz środkiem uświęcania i przemiany społeczeństwa (FC 52).

Wszyscy członkowie Ludu Bożego, a więc wszyscy ochrzczeni, są powołani do ewangelizacji. Na mocy chrztu są wezwani, by być nie tylko uczniami Chrystusa, ale Jego misjonarzami (Mt 28,19-20). „W każdym ochrzczonego, od pierwszego do ostatniego, działa uświęcająca moc Ducha, skłaniająca do ewangelizowania” (EG 119)⁴⁵. Niewłaściwe byłoby więc „myślenie o schemacie ewangelizacji prowadzonej przez wykwalifikowanych pracowników, podczas gdy reszta wiernego ludu byłaby tylko odbiorcą ich działań” (EG 120). Nikt więc spośród ochrzczonego nie może wyrzec się swego udziału w ewangelizacji. Ona jest obowiązkiem całego Ludu Bożego i każdego ochrzczonego, zgodnie z jego posługą i charyzmatem (EG 14)⁴⁶.

rodziny zakorzenione jest w chrzcie i bierzmowaniu, a przez łaskę sakramentu małżeństwa otrzymuje nową moc dla przekazywania wiary, dla uświęcania oraz przemiany współczesnego świata wedle zamysłu Bożego (Por. KK 35).

⁴¹ W adhortacji *Familiaris consortio* Jan Paweł II napisał, że rodzina jako Kościół domowy powinna włączyć się dzisiaj bardziej aktywnie w dzieło nowej ewangelizacji. Zwrócił także uwagę na to, że przyszłość ewangelizacji w dużej mierze zależy od Kościoła domowego. W zależności od tego, w jakim stopniu rodzina chrześcijańska przyjmuje Ewangelię oraz dojrzewa w wierze, staje się ona wspólnotą ewangelizującą. Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym „Familiaris consortio”*, nr 52; 86, w: *Adhortacje apostołskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 19996, [dalej: FC], s. 87-208.

⁴² Por. J. Szkodoń, *Ewangelizacja w rodzinie i przez rodzinę*, w: *Rodzina jako Kościół domowy*, red. A. Tomkiewicz, W. Wieczorek, Lublin 2010, s. 234-235; G. Pyżlak, *Rodzina miejscem i szkołą apostołstwa*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” t. 1 (2009), s. 69-78.

⁴³ Por. Jan Paweł II, *List apostołski „Novo millennio ineunte”*, Kraków 2001, [dalej: NMI] nr 50.

⁴⁴ Tenże, *Adhortacja apostołska o katechizacji w naszych czasach „Catechesi tradendae”*, Kraków 1996, nr 68.

⁴⁵ Por. M. Polak, *Pastoralna promocja wiernych świeckich w kontekście duszpasterstwa rodzin*, „Roczniki Teologiczne” t. 61 (2014), z. 6, s. 141-143; E. Baksik, *Nowe spojrzenie Światowej Rady Kościołów na misję i ewangelizację*, „Studia Oecumenica” t. 13 (2013), s. 130.

⁴⁶ Por. K. Świąś, D. Lipiec, *Wprowadzenie*, w: *Polskie drogi nowej ewangelizacji*, red. tychże, Lublin 2014, s. 9; R. Biel, *Nowa ewangelizacja w cieniu współczesnych zagrożeń cywilizacyjnych*, w: *Polskie drogi...*, s. 73.

Franciszek przypomina o podstawowych formach ewangelizacji. Przypomina, że „Jezus pragnie ewangelizatorów głoszących Dobrą Nowinę nie tylko słowem, ale przede wszystkim życiem przemienionym obecnością Bożą” (EG 259). Każdy człowiek, mając doświadczenie miłości rodzinnej, wzrasta w swym otwarciu na Boga jako Ojca. Istotna rola ewangelizacyjna rodziny wynika przede wszystkim z tego, że jest ona pierwszym i najbardziej uprzywilejowanym miejscem przekazu wiary⁴⁷. Rodzina nie może być dzisiaj postrzegana jedynie jako przedmiot ewangelizacji, ale jako czynny ewangelizator. To stwierdzenie zostało zawarte w dokumencie biskupów latynoamerykańskich z Aparecidy z 2007 roku⁴⁸.

Potrzebna jest radykalna odnowa praktyki duszpasterskiej Kościoła w świetle Ewangelii rodziny. Trzeba przewyżczać spojrzenie indywidualistyczne, które nadal ją cechuje⁴⁹. Potrzebna jest odpowiednia formacja kapłanów, diakonów, katechetów i innych pracowników duszpasterskich. Ta formacja winna uwzględniać coraz większe angażowanie ewangelizacyjne samych rodzin.

Skuteczność takiej formacji, a w konsekwencji skuteczność ewangelizacji, zależy od współpracy człowieka z Bożą łaską. Prymat łaski jest istotnym i najważniejszym czynnikiem w działalności ewangelizacyjnej. Jest on wyrazem otwartości człowieka na natchnienia Ducha Świętego, który ożywia wiarę i działa w sakramentach świętych. Chodzi więc o doświadczenie, że Ewangelia Chrystusa jest radością rodziny i poszczególnych jej członków. Prawda Boża i Boża łaska, napełniając ludzkie serca i przenikając całe ludzkie życie, mają moc wyzwiania z grzechu i ze smutku, a także wyprowadzania z wewnętrznej pustki i izolacji (EG 1). One są źródłem autentycznej radości⁵⁰.

ZAKOŃCZENIE

Nasza analiza pozwala stwierdzić, że pomimo krótkiego jeszcze pontyfikatu papieża Franciszka, rodzina jest jednym z wielkich tematów jego posługi papieskiej oraz przedmiotem szczególnej duchowej troski. Refleksja o rodzinie jest w jego nauczaniu dokonywana w kontekście aktualnych uwarunkowań. One stanowią pomoc lub przeszkodę w owocnym funkcjonowaniu wspólnot rodzinnych. Wyzwania stojące przed rodziną w kontekście dokonujących się przemian domagają

⁴⁷ Franciszek powołuje się tu m.in. na nauczanie papieża Pawła VI, który w adhortacji *Evangelii nuntiandi* w taki sposób pisał o zadaniach ewangelizacyjnych rodziny: „Rodzinę, podobnie jak Kościół, należy uważać za pole, na które przynosi się Ewangelię i z którego ona się rozkrzewia. Dlatego w łonie rodziny świadomej tego zadania, wszyscy członkowie jej ewangelizują, a także podlegają ewangelizacji. Rodzice nie tylko dzielą się z dziećmi Ewangelią, ale mogą od nich odebrać tę Ewangelię wyrażoną głęboko życiem. Rodzina staje się głosicielką Ewangelii dla wielu innych rodzin oraz dla otoczenia, w którym żyje” (EN 71).

⁴⁸ Zob. Franciszek, *Duszpasterstwo odważne i pełne miłości...*, s. 21-22.

⁴⁹ Tenże, *W rodzinie uczymy się kochać i bronić życia...*, s. 27-28; zob. tenże, *Trzeba pokonać bariery indywidualizmu*, „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 34 (2013), nr 12, s. 22n.

⁵⁰ Zob. tenże, *Chrystus jest centrum stworzenia, ludu i historii*, „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 35 (2014), nr 1, s. 21n.

się adekwatnych odpowiedzi. Kościół zapewnia, że nikogo nie wyklucza z wielkiej rodziny ludzkiej. Nikt nie jest wyrzucany na margines społeczeństwa. Kościół, wierny misji otrzymanej od Chrystusa, konsekwentnie broni każdej rodziny, czerpiąc motywację z Jego nauki o małżeństwie i rodzinie.

Papież Franciszek pozostaje w głównym obszarze nauczania swych poprzedników, chociaż posługuje się innym językiem przekazu. Rolę i znaczenie rodziny we współczesnym świecie widzi w jej posłannictwie prokreacyjnym i wychowawczym. Rodzina chrześcijańska jest istotnym środowiskiem przekazu wiary, zwłaszcza dzieciom. Otrzymują one w rodzinie, Kościele domowym, załątki wiary. Ta zaś jest następnie pogłębiana w różnych strukturach duszpasterskich Kościoła.

W nauczaniu Franciszka wybrzmiewa z mocą ewangelizacyjną misja rodziny chrześcijańskiej. Rodziny, zbudowane na fundamencie sakramentu małżeństwa, są już ze swej natury szczególnym znakiem obecności i miłości Chrystusa. Stają się ewangelizatorami przez życie z wiary i wychowanie do wiary swoich dzieci. Słowa i świadectwo życia rodziców stanowią dla dzieci niezastąpioną pomoc do wzrastania w wierze i zachętę do świadczenia o Bogu, który jest ostatecznym celem ludzkiej egzystencji.

CHRISTIAN FAMILY AS A COMMUNITY OF FAITH AND EVANGELIZATION IN THE TEACHING OF POPE FRANCIS

Summary

In his teaching Pope Francis often emphasizes that the most important duty of the Church is preaching the Gospel. Its proclamation is a sign of maturity of the Church community. However in many situations it should have missionary character. Francis reports that in a secularized world all baptized people are called to give the testimony of faith. He believes that people learn the Gospel within families first and then they would proclaim it to the world. Pope Francis perceives the family as an environment of faith and evangelization. He indicates that raising awareness of Church in this aspect is confronted – especially in the western cultural and social context – with attacks against families which can fulfill their duties facing difficulties.

This aspect is raised in the first part of the article. In the second part, on the social and cultural background teaching of Pope Francis about the role of family as a community of faith and evangelization is presented.

Słowa kluczowe: rodzina, wspólnota wiary, ewangelizacja, nawrócenie, sekularyzacja, zagrożenia.

Key words: family, community of faith, evangelization, conversion, secularization, threats